

Шановні колеги,

27 квітня 2015 року відбулося відкрите засідання відділення суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України з обговорення проекту програми з історії для 5-9 класів загальноосвітньої школи, запропонованого Міністерством освіти і науки України (протокол № 5).

На засіданні було ухвалено текст відкритого листа, який подаємо нижче.

Відритий лист до департаменту загальної середньої освіти

Ситуація навколо програми з історії для основної школи розвивалася протягом певного часу, тому дозволимо собі нагадати деякі етапи цього процесу.

У 2012 році було затверджено нову редакцію Програми з історії для основної школи (5-9 кл.), створену Робочою групою відповідно до вимог освітньої галузі «Суспільствознавство» Державного Стандарту базової і повної загальної середньої освіти 2011 року. Авторський колектив програми 2012 р. істотно розвантажив її зміст та зробив серйозну спробу наблизити викладання історії в основній школі до європейської практики. Зокрема, у Пояснювальній записці було викладено нову концепцію програми, внесені нові структурні елементи в організацію навчання історії та оцінювання його результатів.

У червні 2014 року за ініціативою МОН почалося ще одне обговорення програми 2012 року. Результатом цього етапу стала зустріч 6 жовтня 2014 року в МОН представників педагогічної громадськості, науковців і методистів обласних ІППО, де було досягнуто певних домовленостей:

1) щодо програми історії для 5 класу, було прийнято рішення про можливість використання програм та підручників 2010 або 2012 року на вибір вчителя;

2) щодо програм з історії для 9 класу запропоновано продовжити обговорення пропозицій серед учителів історії та інших зацікавлених осіб на рівні областей до 1 січня 2015 р. з тим, аби була представлена *обґрунтована позиція* для прийняття чи відхилення відповідних змін.

6 лютого 2015 року був оприлюднений наказ МОН № 100 «Про розвантаження навчальних програм для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів», який передбачав створення нових робочих груп для внесення змін у програми. До складу цієї групи увійшло 27 осіб. Ніяких можливостей співпрацювати з цією групою для зацікавлених учителів і громадськості передбачено не було, тож вона працювала «за зачиненими дверима». Причому деякі частини програми, наприклад, програми для 5 і 9-го класів з історії України не обговорювались навіть на засіданнях цієї групи.

На нашу думку, з внесеними у текст програми з історії 2012 р. змінами не можна погодитися з багатьох причин.

По-перше, у запропонованому варіанті програми 2015 року до Пояснювальної записки 2012 р. внесено суттєві зміни, що порушують її концептуальну стрункість та логіку. Наприклад, задекларовано, що *метою навчального предмета «історія» виступає саморозвиток школяра як особистості, як культурно-історичного суб'єкта* (не дуже зрозуміле визначення), який *безпосередньо бере участь в історичному процесі кожним*

своїм вчинком, словом і думкою, а тому є відповідальним перед майбутнім своєї країни, континенту та світу. Така риторика видається не достатньо коректною й важко зрозумілою. Так само не досить вдалим є і запропоновані завдання історичної освіти, серед яких ми не бачимо таких, що пов'язані з громадянськістю й активною позицією учнів як у житті, так і в навчанні, розвитком їхньої власної системи цінностей, європейським вибором країни тощо.

З дидактичної точки зору, виходячи зі змісту Пояснювальної записки, можна стверджувати, що запропонований варіант програми з історії для основної школи повністю відхиляється від вимог освітньої галузі «Суспільствознавство» і в цілому від методологічних засад Державного Стандарту 2011 року, який офіційно затверджений Кабінетом Міністрів України і поки не переглядається.

Дуже слабкою виглядає й методична позиція авторів Пояснювальної записки в питаннях організації навчального процесу з історії, оскільки вона не орієнтує вчителів на запровадження сучасних методів і технологій навчання, цілком зосереджуючи увагу на опануванні учнями знань та їх перевірці.

По-друге, ознайомлення з основною частиною програми свідчить, що **не виконане основне завдання**, задеклароване в наказі Міністерства освіти і науки України – **розвантаження програм**. Проілюструємо це кількома прикладами.

Програму 5-го класу збільшено (за обсягом фактологічного матеріалу) вдвічі. Причому в більшості випадків кількість запропонованих для вивчення послідовних положень програми, якими мають опановувати учні протягом одного (!) уроку значно перевищує їхні пізнавальні можливості: наприклад, учням пропонується на уроці опанувати питання «Українська революція 1917–1921 рр. Михайло Грушевський, Павло Скоропадський, Симон Петлюра» і ще й розпізнавати на карті події Української революції, висловлювати судження щодо діяльності Михайла Грушевського, Павла Скоропадського, Симона Петлюри, володіти термінами і поняттями «Українська революція», «Українська Народна Республіка».

У програмі ліквідований розділ про історичні пам'ятки та історико-культурне оточення, що є порушенням рекомендацій Ради Європи 15 (2001) «Про викладання історії у 21 столітті», а окрім того, перетворює курс 5-го класу на суцільне висвітлення політичної історії. Це неприпустимо з погляду вікових особливостей молодших підлітків і є відхиленням від вимог Стандарту показати минуле у всій його багатогранності.

До програми із всесвітньої історії для 6 класу додано такі положення: «Утворення рас»; «Середньостогівська археологічна культура», «порівнювати спосіб життя та соціальну організацію первісних суспільств на території Європи та України», «Передумови та причини утворення перших цивілізацій», «Періодизація історії Стародавнього Єгипту», «Спроба релігійної реформи Ехнатомом», «Імперія Хетів», «Шумер і Аккад», «Становлення кочового способу життя в Причорноморських степах», «Давньоіндійська література та наукові знання», «Хронологічні межі історії античної Греції та її періодизація», «Жінка в афінському полісі», «Повсякденне життя за елліністичної доби», «Етруски», «Періодизація історії Стародавнього Риму», «Утворення римської громадянської общини», «Політика і політики Римської республіки», «Римське рабовласницьке помістя», «Диктатура Сулли», «портрет» Цицерона (разом з портретом Цезаря на практичному занятті), «Римський період античних держав на території України. Боспорське царство. Сармати».

Хоча збільшено обсяг фактів в усіх запропонованих програмах, найбільш перевантаженими виявились як програма курсу Історії України, так і програма курсу всесвітньої історії для 9-го класу – обидві збільшено більше ніж у 2 рази.

Звертає на себе увагу і те, що структура запропонованої програми також виявилась кроком назад у порівнянні з програмою 2012 р., адже ліва колонка (змістова) в основній частині програми значно перевищує за обсягом праву (результати навчання). Це свідчить про дидактичну недосконалість програми, метою якої має бути: на оптимальному змісті

досягти найбільших результатів за рахунок підвищення якості навчально-виховного процесу.

Ще раз зауважимо, що сьогодні і вчителі-практики, і методисти, а ще більшою мірою замовники освітніх послуг – батьки – говорять про те, що давно на часі відмовитися від заучування множини конкретних історичних фактів, й перейти до оволодіння конкретними навичками пошуку та опрацювання історичних текстів, джерел, умінь оцінювати їх достовірність, протистояти маніпулюванню минулим, спростовувати пропаганду тощо. Щоб навчити дітей цих життєво важливих умінь, потрібно мати час на це на кожному уроці. Єдиний спосіб викроїти цей час у межах чинного навчального плану – кардинально зменшити обсяг фактологічного матеріалу в програмі і, відповідно, підручниках.

Тому вважаємо, що якщо сьогодні ми приймаємо такі програми, це означає реальну відмову від усіх напрацювань української методичної науки та шкільної історичної освіти останніх років щодо навчання учнів історії. А отже і від європейської інтеграції історичної освіти України.

Виходячи з усього вищезазначеного, пропонуємо:

1. Враховуючи, що підручники 5 і 6-го класів з історії вже надруковані **за державний кошт**, а 7-го – готові до друку за програмою 2012 року, залишити як чинні «Навчальні програми з історії 2012 р.» хоча б для 5-7 класів. В іншому випадку вчителі змушені будуть повертатись до конспектування з учнями додаткових положень, як це було в 90-ті роки.
2. Подовжити підготовку програм 8-9 класів з урахуванням висловлених у процесі обговорення зауважень або відмовитися від їх розроблення до прийняття нового Закону України про освіту.
3. Після з'ясування змін у структурі загальноосвітньої школи за новим Законом про освіту внести на широке обговорення Концепцію шкільної історичної освіти.
4. Після ухвалення такої концепції оголосити прозорий конкурс на розроблення нових навчальних програм, чітко визначивши процедуру їх створення й широкого громадського обговорення.

Учасники засідання відділу:

1. Пометун Олена Іванівна – д. пед. н., проф.
2. Баландюк Роман Геннадієвич, вчитель історії Гуманітарної гімназії № 23, м. Житомир
3. Гупан Нестор Миколайович – д. пед. н., проф.
4. Власов Віталій Сергійович – к. пед. н., с. н. с.
5. Комаров Юрій Станіславович – вчитель історії Київського ліцею «Лідер», вчитель-методист
6. Костюк Ірина Альбертівна – методист кабінету Розвитку освіти Львівського ОІППО
7. Кришмарел Вікторія Юріївна – к. філос. н., с. н. с.
8. Малієнко Юлія Борисівна – к. пед. н., с. н. с.
9. Мацейків Тетяна Іванівна – к. пед. н., с. н. с.
10. Мороз Ірина Володимирівна – м. н. с.
11. Мороз Петро Володимирович – к. пед. н., с. н. с.
12. Поздняков Володимир Михайлович – к. філос. н., с. н. с.
13. Ремех Тетяна Олексіївна – к. пед. н., с. н. с.
14. Чубукова Тетяна Олександрівна – к. пед. н., с. н. с.